

Ана Коларић  
Филолошки факултет  
Универзитет у Београду

### ***Женска читанка – шта (ни)је приручник за наставу књижевности?***<sup>1</sup>

*Женска читанка* / Вера Копицл. – Нови Сад: Академска књига, СШ „Светозар Милетић“, 2013 – ISBN 978-86-6263-043-8

„Академска књига“ из Новог Сада, у сарадњи са средњом школом „Светозар Милетић“, објавила је књигу *Женска читанка*, коју је приредила Вера Копицл, професорка српског језика и књижевности у поменутој средњој школи и оснивачица и програмска уредница Међународног видео фестивала *ВидеоМедеја*. *Женска читанка* настала је као резултат рада у оквиру пројекта који је покренула Немачка организација за техничку сарадњу ГИЗ (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit [GIZ] GmbH), а њено објављивање подржала је организација „Deutsche Zusammenarbeit“.<sup>2</sup>

Структура књиге делимично оправдава жанровско одређење из њеног наслова: налик читанкама за основне и средње школе, и ова читанка се састоји од избора из књижевних текстова и избора из интерпретативних текстова. Затим, поштује се хронолошка организација текстова каква је заступљена у читанкама за школу: књижевни текстови уврштени у *Женску читанку* обухватају одломке из дела списатељица средњовековне књижевности (Јефимија и Јелена Балшић), списатељица из периода просветитељства (Еустахија Арсић), романтизма (Милица Стојадиновић Српкиња) и реализма (Драга Гавриловић), те модернистичке (Даница Марковић, Исидора Секулић, Анђелија Лазаревић) и савремене књижевне текстове (проза: Светлана Велмар Јанковић,

---

<sup>1</sup> Овај рад је настао у оквиру пројекта бр. 178029 Министарства за просвету, науку и технолошки развој Републике Србије, *Књиженство, теорија и историја женске књижевности на српском језику до 1915. године*.

<sup>2</sup> Међу основним активностима ГИЗ-а у Србији налазе се „Трансформација сукоба и јачање младих“ и „Пројекат стручног образовања“, и то у области економије (<http://www.dobrodoslunemacku.org/partneri/giz.html>). У поговору за *Женску читанку*, који је написала Весна Јарић, учесница ГИЗ ВЕТ пројекта, истиче се да је ова књига пре свега резултат покушаја да се кроз семинаре и радионице са наставницима/професорима тема родне равноправности учини „блиском, занимљивом и применљивом за наш образовни систем и школски кадар запослен у средњим економским школама у Србији“. – Весна Јарић, „Женска читанка – један могући пут ка родно равноправном друштву“ : 261.

Гордана Ћирјанић, Мирјана Новаковић, Милица Мићић Димовска; поезија и проза: Јудита Шалго, Радмила Лазић, Нина Живанчевић; поезија и драма: Вида Огњеновић, Биљана Србљановић, Милена Марковић). Поред дела осамнаест наведених ауторки, у *Женској читанци* се налазе и песме Десанке Максимовић, које за разлику од дела осталих књижевница побројаних у уводнику Вере Копицл нису смештене у одређени историјски период. Књижевним текстовима појединачних ауторки претходи кратка биобиблиографска одредница, којом се упућује на основне податке о животу и делу ауторке, као и на интернет странице на којима се може добити више информација.<sup>3</sup> Избор из дела сваке ауторке праћен је једним тумачењем (у питању су одломци из разноврсних, најчешће критичких, текстова), као и невеликим списком препоручене секундарне литературе. Треба скренути пажњу на чињеницу да су сви критички текстови преузети из других, раније објављених, публикација.

У уводнику од свега једне и по стране, Вера Копицл наводи критеријуме према којима су бирани како (савремени) књижевни тако и критички текстови. Када је реч о савременим књижевним текстовима, избор песама, рецимо, Нине Живанчевић оправдан је „ексклузивним искуством светске уметничке сцене“, док се значај драма Биљане Србљановић огледа у томе што су „светски познате“. Чини се, ипак, да књижевне награде представљају најважнији критеријум, посебно оне које приређивачица сматра најпрестижнијим, попут НИИН-ове, Стеријине, Дисове, те награде „Десанка Максимовић“. Уз то, додаје се да су неке књижевнице саме одабрале одломке из својих дела за *Женску читанку*, али и критичке текстове за које су сматрале да нуде најбоље тумачење њихове поетике. Критички текстови, које у *Женској читанци* потписују искључиво жене, бирани су „на основу доприноса новим и другачијим читањима, али такође и као слика могућих приступа уметничком делу, од биографског, аутопоетичког и феноменолошког до компаративног и структуралног“.<sup>4</sup>

О претпостављеној читалачкој публици *Женске читанке* сазнајемо из невеликог поговора Весне Јарић, у ком се тврди да је у питању „омаж женском књижевном стваралаштву сачињен у едукативне сврхе, за ђаке средњих школа“.<sup>5</sup> На питање о

<sup>3</sup> Међу интернет страницама наводе се [www.knjizenstvo.rs](http://www.knjizenstvo.rs), [www.rastko.rs](http://www.rastko.rs), [www.sr.wikipedia.org](http://www.sr.wikipedia.org) итд.

<sup>4</sup> Вера Копицл, „Уводник“: 10.

<sup>5</sup> Весна Јарић, „Женска читанка – један могући пут ка родно равноправном друштву“: 262. Поговор обухвата три странице: 261–263.

читалачкој публици надовезује се и питање о функцији једне овакве књиге у образовном систему. Одговор на то питање налазимо у „Уводнику“ Вере Копицл: „[Женска читанка] може да се користи као приручник или допуна постојећим уџбеницима, у законски дозвољеном обиму од 30 одсто могућих промена индивидуалних планова рада“.<sup>6</sup> Другим речима, професори српског језика и књижевности могу да у унапред прописане наставне програме унесу поједине књижевне текстове ауторки из *Женске читанке*, разуме се, у прописаном обиму.

Након пажљивијег читања ове – несумњиво с добром намером сачињене – књиге, јавља се неколико питања и проблема. Прво, питање жанра: да ли је у питању приручник или хрестоматија (иначе релативно доступних) књижевних и критичких текстова? Друго, коме је књига намењена: ђацима и/или професорима? Треће, да ли је књига намењена свим средњим школама у Србији или само средњим економским школама које су учествовале у ГИЗ ВЕТ пројекту? Ова питања указују на проблеме који се превасходно тичу (не)јасног концепта књиге и, последично, његове мањкаве реализације. У том светлу, избор књижевних текстова показује се као секундаран проблем, јер је као и свака друга селекција заснован на субјективном суду, који се легитимише мање или више оправданим критеријумима. Прецизније речено, оквир за тумачење књижевних дела и сама тумачења важнији су за наставу књижевности од избора књижевних текстова који се тумаче.

У „Уводнику“ *Женске читанке* истиче се да је у питању приручник. Међутим, ако је то тачно, онда том приручнику недостаје јасан теоријски/критички/педагошки оквир унутар ког би се дефинисали појмови попут пола/рода, женске књижевности односно писма, феминистичке (књижевне) критике, гине критике, канона итд., а потом објаснила њихова улога и значај у настави књижевности. Већина наведених појмова помиње се у критичким текстовима у *Женској читанци*. Но, жанровска разноврсност ових текстова (од научних текстова (пре)оптерећених теоријским апаратом, писаних за научне часописе и намењених релативно малобројној стручној читалачкој публици, преко јасних, прегледних текстова о појединим ауторкама и приказа појединих књига из дневних новина, до интервјуа и аутопоетичких исказа) не обећава систематично и једноставно објашњене појмове, нити указује на њихову спрегу са наставом књижевности.

---

<sup>6</sup> Вера Копицл, „Уводник“: 9.

Када имамо у виду да феминистичка критика и теорија, као и теорије рода, нису део (званичног) курикулума додипломских студија из српског језика и књижевности, то јест, да не постоје курсеви под називом „Феминизам и књижевност“ или, пак, „Род и књижевност“ на наведеним основним студијама, поставља се питање на основу којих знања професори у средњим школама могу смислено да користе *Женску читанку*.<sup>7</sup> То питање постаје још комплексније када је реч о ђацима.<sup>8</sup>

Намеће се једноставно питање: зашто теоретичарке и књижевне критичарке нису позване да наменски напишу текстове о изабраним књижевницама, и то тако да се ти текстови обрађају професорима и ђацима средњих школа (то јест, да пруже историјски контекст, примерен теоријски апарат, методологију итд.)? Таква читанка могла би да буде истински субверзивна у контексту домаћег образовања јер би насупрот већини постојећих уџбеника узела у обзир чињеницу да учионице и школе чине стварне особе са стварним потребама и проблемима на које књижевност, односно тумачење књижевних дела, понекад може да да одговор или, макар, понуди утеху. Коначно, таква читанка би отворила простор да академске раднице своја знања о књижевности које пишу жене (свесно) усмере тамо где она највише недостају: ка учионици.

---

<sup>7</sup> Из текста Весне Јарић јасно је да је један број наставника средњих економских школа учествовао у низу семинара и радионица на тему родне равноправности, те бисмо могли претпоставити да би ти наставници српског језика и књижевности лакше изашли на крај са критичким текстовима у *Женској читанци*. Међутим, да ли је циљ ове књиге да је користи свега неколико наставника из укупно 32 школе које су учествовале у пројекту? Тираж од 1000 примерка не иде у прилог тој тези.

<sup>8</sup> Један број критичких текстова уврштених у *Женску читанку* биће јасан *упућеним читатељима* који су савладали савремене књижевне теорије најчешће подведене под кишобрански термин – постструктурализам. Међутим, сва је прилика да ђаци средњих школа нису међу њима. Једнако је могуће да ни њихови професори нису до краја упознати са таквим (и сличним) теоријским апаратом јер, како је већ речено, та знања нису део њиховог обавезног програма на основним студијама.